

Robert Makowski

Oferta edukacyjna programu „Dziecko w Sieci”

Nowoczesne technologie to zazwyczaj domena młodych ludzi. To nastolatki, ale i dzieci, często występują w roli domowych ekspertów od Internetu, komputera lub rozbudowanych funkcji telefonu komórkowego. Swoją biegłością w posługiwaniu się nowoczesnymi technologiami zaimponować mogą zarówno rodzicom, jak i nauczycielom. Jak rozmawiać o zagrożeniach niesionych przez Internet z pokoleniem, które już wychowało się w sieci?

1. Zagrożenia dzieci w Internecie

Zacznijmy od faktów. Praktycznie wszystkie dzieci w wieku szkolnym mają dostęp do Internetu. Dla najmłodszego pokolenia korzystanie z sieci jest czynnością zupełnie naturalną, a opinia na internetowym forum jest częstokroć bardziej istotna niż poważanie u kolegów z podwórka. Spędzając dużo czasu w sieci, dzieci i młodzież padają ofiarami nadużyć w Internecie lub mają kontakt z materiałami nieadekwatnymi do ich wieku. Dla jasności warto skategoryzować internetowe zagrożenia, z jakimi dzieci najczęściej mają kontakt.

Kontakt z niebezpiecznymi treściami

Materiały nielegalne to: pornografia dziecięca, pornografia z udziałem zwierząt, prezentująca przemoc, materiały promujące rasizm i ksenofobię. Prawo nie ogranicza publikacji treści prezentujących przemoc, postawy i zachowania zagrażające życiu i zdrowiu (hazard, używki, anoreksja, zaangażowanie w działalność sekt, samouszkodzenia, samobójstwa, itp.), nikt jednak nie ma chyba wątpliwości, że przypadkowy czy świadomy kontakt z nimi odbija się na dziecięcej psychice i zaburza na przykład sposób widzenia relacji międzyludzkich lub postrzeganie własnej seksualności. Niebezpieczne treści są w Internecie bardzo rozpowszechnione. Materiały pornograficzne (traktowane jako legalne, prawo ogranicza jedynie dostęp do nich nieletnim), to najczęstsza kategoria

treści publikowanych w sieci. Młodzi internauci trafiają na nie zazwyczaj zupełnie przypadkowo.

Niebezpieczne treści – skala zagrożenia (badania firmy Gemius i Fundacji Dzieci Niczyje grupa 2559 dzieci w wieku 12-17 lat, 2006)

- 71% dzieci trafiło w Internecie na materiały pornograficzne. 63% przypadkowo.
- 51% dzieci trafiło na materiały z brutalnymi scenami przemocy. 61% przypadkowo.
- 28% dzieci trafiło na materiały propagujące przemoc i nietolerancję. 74% przypadkowo.
- Co czwarte dziecko deklaruje, że jego rodzice nie interesują się tym, w jaki sposób korzysta z Internetu.
- Jedynie 10% dzieci stwierdza, że podczas korzystania z sieci jest pod systematyczną opieką rodziców.

Niebezpieczne kontakty

Komunikatory, czaty i portale społecznościowe to jedne z najczęściej wykorzystywanych przez najmłodszych użytkowników usług internetowych. Dzieci zawierają w ten sposób nowe znajomości, a to oznacza ryzyko kontaktu z niebezpiecznymi osobami. Ze względu na niewiedzę i łatwowierność młodzi internauci niejednokrotnie stają się ofiarami przestępstw z użyciem sieci, m.in. oszustw, wyłudzeń lub włamań komputerowych. Często podają obcym osobom poznany w sieci prywatne informacje (dane osobowe) lub umawiają się z osobami poznany w Internecie na spotkania w realnym świecie. O znajomościach z Internetu dzieci zazwyczaj nie mówią rodzicom, na spotkanie idą samodzielnie lub z rówieśnikiem, podczas gdy powinna im towarzyszyć zaufana osoba dorosła, zwłaszcza małym dzieciom. To szczególnie zagrożenie, w związku z coraz powszechniejszym zjawiskiem uwodzenia dzieci w Internecie.

Niebezpieczne kontakty – skala zagrożenia (badania firmy Gemius i Fundacji Dzieci Niczyje, grupa 1779 dzieci w wieku 12-17 lat i 687 rodziców, 2006)

- Ponad 90% dzieci korzysta z serwisów komunikacyjnych.
- 68% otrzymało propozycję spotkania od osób poznanych w sieci.
- 45% bierze w nich udział.
- Jedynie co czwarte dziecko informuje rodziców o spotkaniach z osobami poznanyymi w sieci.
- Połowa dzieci idzie na takie spotkanie samodzielnie.
- 28% rodziców nie dostrzega żadnych zagrożeń dla dzieci związanych z korzystaniem z Internetu.

Cyberprzemoc (cyberbullying)

Cyberprzemoc to z kolei nowe oblicze przemocy rówieśniczej. W odróżnieniu od tradycyjnych form nękania, zastraszania lub szantażowania przemoc w sieci wykorzystuje nowoczesne narzędzia komunikacyjne, a co za tym idzie – nabiera nieporównanie szerszej skali. Ośmieszające lub znieważające filmy, kompromitujące zdjęcia raz udostępnione w Internecie są powielane i dystrybuowane za pomocą poczty elektronicznej, blogów, stron internetowych lub forów społecznościowych. Do tej kategorii zagrożeń należy również włączyć podszywanie się pod kogoś, na przykład w celu publikowania wulgarnych komentarzy (by zniszczyć cudzą reputację).

Skala zagrożenia (badania firmy Gemius i Fundacji Dzieci Niczyje, grupa 891 dzieci w wieku 12-17 lat, 2007)

- 57% stała się przynajmniej raz obiektem zdjęć lub filmów wykonanych wbrew ich woli.
- 52% dzieci miało do czynienia z przemocą werbalną w Internecie lub przez telefon komórkowy.
- 47% dzieci doświadczyło wulgarnego wyzywania.
- 29% badanych deklaruje, że ktoś w sieci podawał się za nie wbrew ich woli.
- 21% dzieci doznało poniżania, ośmieszania lub upokarzania.
- 16% doświadczyło próby zastraszania i szantażowania.
- 14% zgłasza przypadki rozpowszechniania za pośrednictwem Internetu lub telefonii komórkowej kompromitujących je materiałów.

Uzależnienie od Internetu

Problem uzależnienia od sieci jest szczególnie istotny w przypadku dzieci, u których proces ten jest znacznie szybszy niż u dorosłych. Różnorodność usług oferowanych przez Internet i ich atrakcyjność sprawia, że młodzi ludzie spędzają w sieci coraz więcej czasu. Brak samokontroli, a przede wszystkim brak kontroli rodzicielskiej może powodować, że dziecko rezygnuje z innych form aktywności na rzecz czasu spędzanego przed ekranem komputera. To z kolei może się odbić na jego rozwoju psychospołecznym (ograniczenie kontaktów z rówieśnikami, rezygnacja z innych form aktywności pozaszkolnej), a nawet (m.in. ze względu na niewłaściwą pozycję ciała) na jego zdrowiu.

2. „Dziecko w Sieci”

W jaki sposób rozmawiać z dziećmi i młodzieżą o zagrożeniach w Internecie, nie demonizując ich ani nie uciekając w moralizatorstwo? Jak wytłumaczyć dziecku, że nieprzemyślana publikacja jego danych osobowych lub zdjęć w sieci może oznaczać poważne problemy w świecie realnym?

Program „Dziecko w Sieci”

Fundacja Dzieci Niczyje zajmuje się bezpieczeństwem dzieci i młodzieży w Internecie od 2004 roku. Wtedy ruszył program „Dziecko w Sieci” obejmujący kampanię społeczną, której zadaniem było zwrócenie uwagi na zagrożenia najmłodszych internatów oraz kampanię edukacyjną, poświęconą ich bezpieczeństwu. To wówczas powstał spot telewizyjny „Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie”. 30-sekundowy film, którego bohaterem jest 12-letnia Ania i podszywający się pod jej rówieśnika Wojtek, miał za zadanie zwrócić uwagę społeczeństwa na problem, jakim są kontakty dzieci z nieznanymi osobami w sieci.

W ramach programu działa również Helpline.org.pl. Zadaniem tej komórki FDN jest niesienie pomocy psychologicznej (a jeśli zajdzie taka potrzeba – również prawnej) w sytuacji niebezpiecznych zdarzeń w Internecie. Oferta Helpline.org.pl skierowana jest zarówno do dzieci i młodzieży, jak i do profesjonalistów (nauczycieli, psychologów, pedagogów szkolnych) oraz rodziców.

Najsukuteczniejszą metodą ograniczenia skali zagrożeń wobec dzieci w Internecie jest jednak edukacja najmłodszych internatów – tak, by sami potrafili uniknąć kłopotliwych sytuacji. W ramach programu „Dziecko w Sieci” powstają materiały dla nauczycieli, umożliwiające prowadzenie atrakcyjnych zajęć, które bez zbędnego dydaktyzmu za-

poznają najmłodszych internautów z zasadami bezpieczeństwa w Internecie. Fundacja oddaje do dyspozycji nauczycieli kompletne materiały, obejmujące zarówno scenariusze, jak i wykorzystywane podczas zajęć np. materiały multimedialne lub zeszyty ćwiczeń. Zajęcia przygotowano merytorycznie dla wszystkich klas szkół podstawowych i gimnazjum. Do ich przeprowadzenia nie jest wymagana specjalistyczna wiedza – wystarczy typowo użytkowa umiejętność poruszania się po Internecie. Co ważne dla szkół niedysponujących pracownią komputerową – część zajęć można przeprowadzić, posługując się wyłącznie odtwarzaczem DVD i telewizorem.

Serwis internetowy „Dziecko w Sieci”

Wszystkie scenariusze zajęć i materiały niezbędne do ich prowadzenia można znaleźć w serwisie dzieckowsieci.pl. Powstał on również po to, by dostarczać najbardziej aktualnych informacji o działalności edukacyjnej, wciąż prowadzonych kampaniach społecznych i nowościach związanych z programem „Dziecko w Sieci”.

Materiały przygotowane przez Fundację Dzieci Niczyje w ramach programu Dziecko w Sieci udostępniane są nieodpłatnie, jedynym ograniczeniem przy ich powielaniu jest konieczność powołania się na źródło. Po przeprowadzeniu zajęć nauczyciel wypełnia sprawozdanie i otrzymuje zaświadczenie, ważne na przykład w dokumentowaniu działalności zawodowej. Głębiej zainteresowani problemem znajdą w serwisie wyniki badań i analiz dotyczących bezpieczeństwa dzieci w Internecie.

Zajęcia szkolne

Oferta edukacyjna Fundacji Dzieci Niczyje została przygotowana z myślą o możliwościach i zainteresowaniach każdej z grup wiekowych. W ramach projektu przyjęliśmy podział:

- klasy I-III szkół podstawowych
- klasy IV-VI szkół podstawowych
- klasy gimnazjalne

Oferta edukacyjna dla klas I-III szkół podstawowych. Zajęcia „Sieciaki”

Umiejętności techniczno-informatyczne nawet najmłodszych dzieci niejednokrotnie zaskakują ich rodziców. Nie zawsze jednak idą z nimi w parze umiejętności społeczne.

W trakcie zajęć poruszane są m.in. takie tematy, jak:

- komunikowanie się z innymi osobami,
- zdobywanie informacji,
- poznawanie nowych ludzi,
- pobieranie plików.

Zajęcia można zrealizować w wersji pełnej (2×45 minut) lub w wersji skróconej (45 minut). W tym czasie dzieci dowiadują się, jak bezpiecznie i efektywnie korzystać z sieci, poznają internetowe zagrożenia, zasady bezpiecznego używania Internetu oraz metody reagowania na internetowe niebezpieczeństwa. Dzięki burzy mózgów, kreskówkom, konkursom i ćwiczeniom dzieci przyswajają wiedzę pozbawioną nadmiernego dydaktyzmu.

Zagrożenia internetowe prezentowane są przez przyrząd przygód drużyny Sieciaków zwalczających złe Sieciuchy (będące uosobieniem zagrożeń, na które dziecko może trafić w sieci). Atrakcyjne dla dzieci postaci Sieciaków doskonale sprawdzają się jako przewodnicy prezentujący podstawowe zasady bezpiecznego korzystania z Internetu.

Kurs e-learning „Poznaj bezpieczny Internet”

Dzieci kolejny raz mogą spotkać się z postaciami Sieciaków w trakcie zajęć e-learningowych przeznaczonych dla najmłodszych internautów. Po zalogowaniu się na platformę edukacyjną kursy dzieckowsieci.pl nauczyciel lub inna osoba prowadząca zajęcia otrzymuje w mailu link do kodu aktywacyjnego, który powinien zostać przekazany uczniom. Dzięki niemu uczniowie biorący udział w zajęciach zostają przypisani do konkretnego nauczyciela, który może wysyłać do nich wiadomości i śledzić ich postępy w realizacji kursu. Realizacja ośmiu modułów kursu zajmuje trzy jednostki lekcyjne i obejmuje m.in. takie zagadnienia, jak udostępnianie danych osobowych w sieci, internetowe znajomości, niebezpieczne treści, wirusy oraz netykietę.

Oferta edukacyjna dla klas IV-VI szkół podstawowych. Zajęcia „3... 2... 1... Internet!”

Dla starszych uczniów, z klas IV-VI szkół podstawowych, przeznaczony jest kurs „3... 2... 1... Internet!” Poświęcony jest on przede wszystkim prezentacji efektywnego wykorzystywania Internetu jako alternatywy wobec ryzykownych zachowań: cyberprzemocy, spotkań z osobami znanymi wyłącznie z Internetu, upubliczniania swoich danych, piractwa w sieci oraz uzależnień. Niewątpliwą atrakcją zajęć jest osoba prowadzącego – Krzysztofa Hołowczyca, który jako narrator wprowadza uczniów w poszczególne zagadnienia, zapowiada i podsumowuje kreskówki wykorzystywane w trakcie lekcji. By zwiększyć aktywność i zaangażowanie uczniów w zajęcia, każda kreskówka ma alternatywne rozwiązanie dylematu, przed którym staje jej bohater. O tym, jak powinien się za-

Oferta edukacyjna programu „Dziecko w Sieci”

chować, decydują uczniowie, mają jednak możliwość poznania również drugiego zakończenia.

Kurs e-learning „Bezpieczna przygoda z Internetem”

Również dla uczniów IV-VI przewidziano zajęcia e-learningowe. Składają się one z 7 modułów, zadaniem użytkownika jest przejście 7 komnat i zdobycie 7 dysków wiedzy. Kurs przewidziano na trzy jednostki lekcyjne. Dzięki platformie e-learningowej nauczyciel ma możliwość komunikacji ze swoją grupą uczniów oraz śledzenia ich postępów.

Oferta edukacyjna dla klas I-III szkół gimnazjalnych. Zajęcia „Stop cyberprzemocy”

Dla uczniów gimnazjum, ze względu na rosnącą skalę przemocy rówieśniczej, powstały zajęcia „Stop cyberprzemocy”. Ich celem jest przedstawienie przede wszystkim konsekwencji tego zjawiska – zarówno z perspektywy ofiary, sprawcy, jak świadka zdarzeń. Podstawą do poprowadzenia zajęć jest dwuminutowy film przedstawiający przypadek przemocy rówieśniczej z wykorzystaniem nowoczesnych mediów. Nakręcony w szkolnej szatni przed lekcją WF-u film trafia do Internetu. Jego bohaterka staje się przedmiotem żartów, przestaje przychodzić do szkoły, nie radzi sobie z sytuacją. W trakcie zajęć młodzież dowiaduje się, jakie formy może przyjmować cyberprzemoc, co mogą czuć jej ofiary, jak powinny się zachować, gdzie mogą szukać pomocy, co powinni zrobić świadkowie takich sytuacji. Na realizację zajęć trzeba poświęcić dwie godziny lekcyjne.

Kurs e-learning „Znajomi-nieznajomi.pl”

Uzupełnieniem zajęć lub alternatywą dla nich może być kurs e-learningowy „Znajomi-Nieznajomi”. Jego treść odwołuje się do zasad funkcjonowania serwisów społecznościowych. Użytkownik kursu wciela się w rolę administratora zarządzającego takim serwisem. Jego zadaniem jest rozwiązywanie problemów użytkowników, dotyczących np. włamania na konto, kradzieży własności intelektualnej, bezpieczeństwa zakupów w Internecie lub nadużyć w sieci.

Sieciaki

Dodatkowym narzędziem edukacyjnym, którego zadaniem jest utrwalenie i poszerzenie wiedzy dzieci, jest ogólnodostępny serwis edukacyjny www.sieciaki.pl. Został zaprojektowany z myślą

o 7-12 latkach, ale korzystają z niego dzieci zarówno młodsze, jak i starsze, można go wykorzystywać również w celach edukacyjnych. Serwis jest bezpieczny – można udostępnić go dziecku bez obaw, że trafi na niewłaściwe treści albo padnie ofiarą werbalnej przemocy.

W części informacyjnej młodzi internauci znajdują wiadomości o Sieciakach i Sieciuchach, jak również Katalog Bezpiecznych Stron BeSt, sprawdzonych i polecanych przez Sieciaki. W serwisie społecznościowym użytkownicy mogą porozumiewać się pomiędzy sobą, wcześniej jednak nauczą się jak powinien wyglądać *nick*, który nie będzie prowokował agresji lub innych nadużyć. Dowiedzą się również, jak stworzyć bezpieczne hasło, które niełatwo będzie złamać. Na SiecioPlacie użytkownicy serwisu mają okazję sprawdzić się w zadaniach specjalnych i misjach, a równocześnie zdobyć wiedzę o zasadach bezpiecznego korzystania z sieci.

3. Edukacja dla profesjonalistów i rodziców

Wszystkie zajęcia przygotowane w ramach programu „Dziecko w Sieci” wpisują się w ideę edukacji medialnej najmłodszych. Jednocześnie wiemy – m.in. z informacji, które docierają do fundacji – jak często to dorośli są bezradni wobec cyberprzemocy lub internetowych przestępstw. Często również ignorują je, ponieważ sam problem jest mało widowiskowy (cyberprzemoc nie powoduje przecież sińców), a dostrzegalne są dopiero jego konsekwencje. Z myślą o dorosłych powstały więc zajęcia e-learningowe dotyczące zagrożeń dzieci w Internecie. Przygotowano je w wersji dla profesjonalistów (trzy moduły) i rodziców (dwa moduły). W ich tworzeniu brali udział psycholodzy, prawnicy, pedagogi, wykorzystano również doświadczenia pracowników Helpline.org.pl. Kurs w formie prezentacji multimedialnej przedstawia zagrożenia z jakimi najmłodszy internauci mogą mieć do czynienia w Internecie, informuje również, jak można im zapobiegać lub ograniczać ich skutki. Założeniem była możliwość zarówno samodzielnego oglądania materiału, jak i prezentacja go w trakcie rady pedagogicznej lub spotkania rodziców. Można go traktować zarówno jako integralne zajęcia (oglądając od początku do końca), jak również jako kompendium wiedzy, wybierając jedynie konkretne zagadnienia. Dla nauczycieli przewidziano również prezentację oferty edukacyjnej programu „Dziecko w Sieci”. Kurs jest dostępny w serwisie dzieckowsieci.pl (do obejrzenia *online* lub ściągnięcia na dysk komputera), przewidujemy również jego edycję na płytach DVD.

4. Edukacja społeczna

Niedawno (w czerwcu 2009 roku) powrócili bohaterowie spotu „Nigdy nie wiadomo, kto jest po drugiej stronie”, czyli Ania i Wojtek. Ponad 5 lat temu kampania ta zwróciła uwagę społeczeństwa na problem ryzykownych kontaktów dzieci w Internecie. Problem nie zniknął – dopiero teraz pojawiają się jednak regulacje prawne dotyczące uwodzenia dzieci w Internecie. Kampania będzie się toczyła pod hasłem „Każdy ruch w Internecie zostawia ślad”. Organizatorzy chcą w ten sposób przypomnieć, że – wbrew pozorom – nikt w Inter-

netecie nie jest anonimowy, a uwagę społeczeństwa ponownie zwrócić na problem kontaktów dzieci z nieznanymi osobami *online*. Dodatkowo, a może przede wszystkim, kampania ma trafić do potencjalnych sprawców – by nie mogli tłumaczyć się niezajomością prawa, jak również – by zdali sobie sprawę, że za relacje z dzieckiem w Internecie odpowiedzialność zawsze ponosi dorosły.

Autor jest redaktorem serwisu „Dziecko w Sieci”, członkiem zespołu Fundacja Dzieci Niczyje

„Każdy ruch w Internecie zostawia ślad”

8 czerwca 2010 roku weszła w życie nowelizacja kodeksu karnego, dotycząca uwodzenia dzieci w Internecie, dająca szansę na skuteczną walkę z pedofilią w sieci. Tego samego dnia ruszyła nowa odsłona kampanii „Dziecko w Sieci” pod hasłem „Każdy ruch w Internecie zostawia ślad”, prowadzona przez Fundację Dzieci Niczyje, Naukową i Akademicką Sieć Komputerową oraz Rzecznika Praw Dziecka.

Kampania ma na celu uświadomienie potencjalnym sprawcom, że nie są ani anonimowi, ani bezkarni, zaś ofiarom krzywdzenia, że prawo jest po ich stronie i że w sytuacji zagrożenia mogą oczekiwać pomocy.

Działaniom medialnym kampanii towarzyszą propozycje edukacyjne – na stronie www.dzieckowsieci.pl dostępny będzie kurs e-learning poświęcony problematyce bezpieczeństwa sieciowego. Kurs, przygotowany przez FDN i Fundację Orange, jest przeznaczony dla rodziców i profesjonalistów pracujących z dziećmi.

Więcej informacji na stronie www.dzieckowsieci.pl/kazdy_ruch